

de pendre com a base de filiació semàntica); hi ha formes de terminació variant que podem deixar provisionalment sota la vaga rúbrica de «canvi de sufix»: men. *fitou*, mall. rústic *fitollo* 'bagatella', 'deixia' (AMalcover, *BDLC* xi, 256; *RondMall.* ii, 165);⁵ cf. *afitollo*.

Del femení corresponent *FICTŌRIA prové el cat. *fitora* 'forca de tres dents usada per pescar': pot ser abreviació de FURCA FICTORIA (respectivament FUSCINA id.) o bé del neutre plural (després singularitzat) TRIDENTIA FICTORIA: és superflu precisar-ho; cf. Schuchardt, *ZRP* xxiv, 415 (i els articles del REW i el FEW). Mot molt antic i d'àmplia extensió catalano-occitana. Ja la trobem en grafia llatinitzada, i amb referència a l'estany de Castelló d'Empúries, en un doc. de 1156 (cf. el que hem dit de CARO, on es trobaran altres aclariments): «charabum in stagno Kastilionis, cum artibus et redesellis <'arts i xarxetes', RETICELLAS> et *fituris*», doc. de 1156 (coll. Moreau, volum XLVIII); més doc. (des de 1476 en *Dag.* i *AlcM*; *fitora*: fuscina tridentata», *OPou* (*ThPu.*, 66).

Mot magnificat pel cantor de l'*Atlàntida* en egrègies ponderacions d'una illa gentil i d'una gran ciutat: «Per la *fitora* de Neptú arrancada / d'un dels tres cayres de Sicília bella, / vegí'm, com nova estrella, / del mar immens en la blavor llançada», «per ella, no debades, al Déu potent de l'ona / demana la *fitora*, y a Júpiter lo llamp: / puix, si la mar lligares ab lleys, oh Barcelona!, / llampecs un dia foren tes barres en lo camp» (VII, ix, 1; i, 70b); en un pla més pedestre ha servit com a sobrenom allusiu a la mordacitat d'uns versos satírics, sota el qual cobrí el mallorquí B. Bordils, la seva «Relació de don Baltasar *Fitora*», de tanta audàcia, que foren prohibits el 1725 (JMBover, *Bi-EscrBal.* i, § 142).

Mot d'ús universal en tots els nostres dominis dialectals, sense excloure'n el rossellonès. Al Barcarès no solament s'usa el substantiu sinó també el verb *fiturá* (un dofí, etc.) que ells mateixos m'expliquen «llançar la *fitúra* contra ---» (1960); ni l'eivissenc (PzCabr.) ni el parlar de Formentera (JCastelló, *Ibiza y Form.*, 120); costa d'Empordà, Maresme, etc. (notes de 1921, 1927, «arpó de tres puntes»); i des del val. degué passar al murcià *citara* (amb *fi-* > *oi-* alteració fonètica allí freqüent, altrament cf. l'arabisme cast. *acicate* i *cimbrar*/FIMBRAR); el verb *fitorar* l'usa el satíric menorquí Vivó († 1780, Camps Merc., *Folk.* i, 206);¹¹ d'on *fitorada* 'arponada' que sento dellà Xúquer aplicat a les picades dels escorpins: «l'alacrà pega unes *fitoraés*...!» (Castelló de Rugat, 1962). *Fitorador*; *fitoraire*. *Fitorament*. *Fitorejar*. *Ajitorar*, *ajitorada*, *ajitorador*, *ajitorament*. *Ajitó* no hi té res a veure, veg. *AFEGIR*.

El consonantisme etimològic -*ct-* queda comprovat per l'oc. *fichoira* «fouine, espècie de trident propre à percer le poisson», ja medieval (PDPPF), mot que avui podem localitzar ben precisament en una sèrie contínua de parlars locals: des del Roergue («*fichouyro*: fouine, trident», Vayssier), fins a la costa de Provença: *fixouiro* a l'Albigès i a Castres («espècie de trident pour darder le poisson dans l'eau», Gary, Couzinié),⁶⁰

fichouiro a la costa de l'Erau («sorte de fourchette avec laquelle on prend le poisson dans les rivières», Mâzuc), i segueix igual fins a Provença, on a la Crau, la Camarga, etc. els guardians dels braus n'han tret un derivat en -*oun*, dissimilant-ne alhora les vocals (-*oirou* > -*eirou*), per designar llur asta o venable de tres puntes: *ficheirou* i amb metàtesi d'això *fechirou*n, forma rodanesa que, influint sobre el primitiu, n'ha fet després *fechouiro*, usats tots tres per Mistral en la seva lírica (vegeu-ne passatges en la selecció de Voretzsch, *Smlg. Roman. Übungstexte* xvi, p. 73).

Amb formació paral·lela a la de FICTORIA de FICTUS, el castellà i el portuguès s'han servit, per dir 'fitorar', d'un derivat *FIXICARE ja creat pel llatí vulgar partint del participi FIXUS concurrent més clàssic de FICTUS: d'ací el cast. *figar* [1605] i port. *figar*, d'on han tret després *figa* 'trident' [cast. 1519, port. 1550], veg. el DCEC (FISGAR); secundàriament passa *figar* en aquestes llengües a l'aplicació secundària 'burlar-se d'algu amb destresa', 'escarnir-lo dissimuladament', per un camí semblant a la del cast. *zaherir*, el cat. *clavar fiblades*, o la de *picar* en diversos llenguatges afins al nostre i al romànic: de *figar* en castellà es tragué molt naturalment *figón* 'burleta' [Quevedo]. Aquest grup no ha restat estrany del tot al català, on apareix poc en l'acc. pròpia («*fisca*: fitora» com a terme de gent de mar, Lab., 1839), i molt més en la secundària de 'burlar-se'.

Es tracta indubtablement d'un castellanisme adoptat per pescadors d'altura i marins de cabotatge, que per això mateix a penes ha arribat a existir enlloc més que a Mallorca, terra voltada de mar i de petits ports pesquers: és clar que el canvi de la *g* de *figar* en la *c* de *ficar*, *fiscó*, és causat per la influència de *pescar* (val. *peixcar*), contaminació ben típica dels accidents que sofreixen els estrangeirismes en penetrar en una llengua on el poble no hi està avesat. Donada l'antiguitat i arrelament general de *fitora* i *fitorar* en la nostra llengua, i de *figar*/*figa* en castellà i portuguès, podem estar segurs que en català aquests no són genúns; notem també: a) la formació en -*ón* de *figón* és tan idiomàtica en castellà com estranya als nostres hàbits morfològics; b) en català manca tota documentació anterior a Lab. i Alcover (res *DBal.*, *DFa.*, *Belv.*, a penes res en el *Dag.*, només *AlcM* s'hi mostra indulgent, com fa sempre amb llenguatge de Mallorca); a Mallorca mateix és característic el fet que hi hagi estat eliminada l'acc. pròpia, i només s'hagi salvat la satírica, i l'aplicació secundària a alguns altres ormeigs de pesca.¹²

En conclusió només han pres arrels *fisca* i *fisconada* 'burla' en certs ambients populars mallorquins: «això, ¿què és punyal o clau / o guinaveta espuntada? / Viscau molts anys estimada, / de ses *fisques* que em tirau» (Moll, *Amoroses*, 105); «el jove compareixia / --- / a festejar com solia; / mes repara, consirós, / que la porta era tancada, / i sent, el cor ja felló, / que, traguent ella alçurada / el cap per l'alt finestró, / li tira una *fisconada*» (Guasp, *IdOr.* ix, 138), «els impacients --- la comensaren a posar en sol-